

elämää suurempi harrastukseni

Sara Nisula

LT, erikoislääkäri
Hyks, ATeK, Tehohoidon linja
sara.nisula@fimnet.fi

ELÄÄ KUIN PELLOSSA

Öö.. mikä täällä sun autossa haisee?
Lampaanpaska.
Ahaa.

Paimennusvaisto perustuu
koirien esi-isien metsästysviettiin;
haluun kerätä lauma kasaan
ja tuoda se johtajalle.

► Keittiönurkassa torkkui jo yksi koira, mutta vaikka sen rodussa esiintyy sana "paimenkoira", käytti se ensimmäiset, toiset ja kolmannetkin (=viimeiset) paimennustreeninsä kakan syömiseen. Yleensä maasta, välillä suoraan tulopaikasta. Kävi se kerran pölläyttämässä kaikki lampaat horisonttiin kuvitteellisen "jihuu!!!" – huudon raikuessa. Koira oli ekstaasisa. Palasimme tottelevaisuuskentille.

Paimennusharrastuksen aloittaminen ei siis käynyt ihan kädenkäänteessä. Ensin täytyi löytää sopiva pentu. Monien (myös minun) mielestä ainoa oikea paimen on se hiipivä ja tuijottava bordercollie (bc, "beecee"). Paimenkoiran tulee olla perimältään oikea, koska niin kuin puudeli ei metsästä eikä chihuahua juokse hirveä kiinni, ei paimennusviettä voi koiralle

opettaa. Tulevan koirani vanhemmat olivatkin ihka-aitoja lammastilan työkoiria. Sitten kun pentue on löytynyt, pitää vakuuttaa kasvattaja, miksi espoolainen erikoislääkäri haluaa työlinjaisen bc:n, jolle ei riitä, että heittää vähän keppiä tai että "lenkkeilen tosi paljon". Sen pitää päästä töihin, saada tehtävä. Parikiloisen naskalihampaan tultua kotiin, ei edelleenkään tapahdu mitään lampaisiin liittyvää, vain yleistä täysjärkiseksi kasvattamista.

Paimentaminen vaatii koiralta voimaa, itsehillintää sekä paineensietokykyä ja yleensä vasta noin vuoden ikäistä koira voi alkaa oikeasti kouluttaa. Se on kiva ikä muutenkin, koska niin kuin teinipojat lopettaa pianonsoiton, niin teinipoikakoirat aloittaa sikailun. Ennen tätä pentua

"sytytellään" eli käydään katsomassa lampaita, jotta sen luontainen vaisto paimentaa heräisi. Kiinnostuminen lampaista ei yleensä ole työlinjaiselle koiralle ongelma – laitumelta lähteminen on. Valitettavasti paimennus vaatii myös ohjaajalta kaikkia ym. ominaisuuksia ja edistymistä rajoittavan päätekijän voikin yleisesti ottaen käydä etsimässä peilistä.

Bordercollie on rotuna peräisin 1500-luvulta Pohjois-Englannin ja Etelä-Skotlannin kreivikuntien rajoilta (*border*=raja). Se on erityisen tunnettu kyvystään hallita eläimiä pelkällä tuijotuksellaan ("*the eye*"). Bordercollieta kuvataan myös usein maailman älykkäimmäksi koiraroduksi, vaikka arkielämässä "älykäs" ei aina ole se ensimmäiseksi huulille solahtava kuvailusana näitä pöhköjä

>>

Väinö (Punasukan Vokker) kuljettaa lampaita kohti lampolaa talvisella pellolla (Kuva Marika Klossner/Woollandia)

katsellessaan. Tämän koiramaailman formula ykkösen aktiivisuus, ketteryys, kekseliäisyys ja loputon tarmo työskennellä ovat tehneet siitä äärimmäisen suosittua myös muissa koiralajeissa. Agility- ja tottelevaisuuskilpailujen palkintopallien rotuvalikoima onkin nykyään melko yksitoikkoinen.

Niin kuin puudeli ei metsästä eikä chihuahua juokse hirveä kiinni, ei paimennusviettiä voi koiralle opettaa.

Halu tehdä töitä eläimillä on paimenkoiran suurin vietti. Oma viriili 1,5-vuotias teini-beecenikin mieluummin tuijottaa aidan takaa 200 metrin päässä paikallaan

seisovia lampaista kuin kiinnostuu vieressä samoja lampaista tuijottavan nartun pyrstöstä (not the case ilman lampaista!). Samoin toistuva skenario on paimennusta aloitteleva Suomen ja Unversumin tottelevaisuusvalio, joka rallattaa pitkin peltoa villatupo suupielessä, korvat kadoksissa punanaamainen, karjuva ohjaaja perässään. Toisaalta, kun koiran lopulta (lopulta!) saa hallintaan lampailla, ei enää koskaan tarvitse huolehtia, lähteekö se vierestä karkuun säntäävän pupun, peuran tai posteljoonin perään. Suurehko paimennusvietti täytyy löytyä myös ohjaajalta. Kun Tapiolan Stockmannin viereen ei tullutkaan lammasfarmia, joutuu sitä keskimäärin suuntaamaan noin 100 kilometriä Kehä I:n ulkopuolelle löytääkseen sopivan pellon, lampaat ja ennen kaikkea kouluttajan. Helsinki-Somero-radiokugga –tietä ajaessaan viidettä kertaa samalla viikolla tulee ikävä maailmaa ilman iskelmäradiota.

“Älä huuda, laita siihen maahan, nyt ne karkas, miksi tuijotat koiraa,

missä lampaat, älä hermostu, väärä käsky! Se on lammas eikä koira, älä huido sillä kepillä...” Vähintään ensimmäiset 20 treenikertaa ovat vain ja ainoastaan nöyryyttäviä. Kun pellolla hypit sinä, koira ja lampaat, on siinä useimmille ihan älykkäillekin liian monta liikkuvaa osaa. Jos näkee koiran, ovat lampaat hävinneet. Jos kykenee pysymään lauman mukana, huomaa lähimmässä lampaanviulussa roikkuvan 17 kiloa ehtaa beecetä. Saatikaan, että pystyisi puhumaan, tai muistamaan koiran nimen, oman nimen, oman oikean tai koiran oikean. Peakit ja Northfeissit kannattaa jättää kotiin, koska lauman keskellä kävellessä toteaa tasaisin väliajoin, ettei omat saappaat ole koskeneet pellon pintaan enää toviin ja tulee mieleen, että sanonta “haukkaa rapaa” on todennäköisesti lähtöisin aloittelevilta lammaspaimenilta.

Koulutettu paimenkoira on lammastiloilla korvaamaton apu, jonka työpanosta ei ihminen pysty korvaamaan. Siksi paimenkoiraperinteen vaaliminen, koirien koulutus ja

Talvella voidaan harjoitella myös sisätiloissa (Kuva Jere Pätäri/Woollandia)

niiden tason mittaaminen on tärkeää. Koira kykenee ohjattuna keräämään ja hakemaan suurenkin lauman laitumelta, kuljettamaan sen haluttuun paikkaan, tai erottelemaan osan eläimistä erikseen. Paimennusvaisto perustuu koirien esi-isien metsästysviettiin; haluun kerätä lauma kasaan ja tuoda se johtajalle. Tämä vietti

Paimenpillit ovat myös siitä hyviä, ettei niistä saa ääntä järkyttävässä affektissa tai jos yrittää viheltää kirosoanoja.

on alkukantainen ja ero sen välillä, haluaako koira syödä lampaat vai paimentaa niitä on tavallaan hiuksenhieno ja koulutuksen alussa usein hyvinkin epäselvä kaikille osapuolille.

Ehdotonta on kuitenkin, ettei koira saa vahingoittaa eläimiä tai aiheuttaa niille turhaa stressiä. Saaliseläimillä, kuten lampailla, taas on luonnollinen vaisto pelätä koira (saalistajaa) ja toisaalta laumaantua eli hakeutua yhteen. Näihin seikkoihin perustuu se, että koira pystyy läsnäolollaan, sijoittautumisellaan, liikkeellään ja katsellaan hallitsemaan lampaista. Taitava ja kokenut koira lukee lampaista tarkasti ja pystyy ohjailemaan laumaa tai yksilöitä lähes senttien tarkkuudella elegantisti, ilman säikyttelyä. Lammasta ei ole hidas eikä tyhmä, vaan lukee kyllä myös koira, minkä vuoksi paimenkoiralla täytyy olla riittävästi ”karismaa” ja itseluottamusta. Tilanteessa, jossa nämä odotukset eivät täyty, on mm. nähty lampaan jahtaavan koira pitkin laidunta.

Mitä koiralle sitten käytännössä opetetaan? No, ensin se täytyy saada pysähtymään ja siinä sitä onkin hommaa parin hermoromahduksen

verran. Koulutuksessa hyödynnetään koiran luontaista halua asettua ”tasapainoon” eli ohjaajaan nähden toiselle puolelle lampaista. Liikkumalla itse suhteessa laumaan, saadaan myös koira liikkumaan ja pikku hiljaa sille esitellään käskyt myötä- ja vastapäivälle (”flänkit”). Kun on opetettu, että laumaa päin ei saa tulla, opetetaan laumaa päin tuleminen (ajo kohti- ja pois päin). Perusosaamiseen kuuluu myös hakukaari (”the fetch”), jossa koiran tulee kiertää etäällä olevan lauman taakse laajalla kaarella ja tuoda se kokonaisuudessaan ohjaajalle. Koiralle opetetaan alusta asti, ettei lampaista saa koskaan purra ja sitten se opetetaan puremaan niitä. Tätä koira saa käyttää vain aivan ääritapauksissa esimerkiksi kun edessä on 130 kilogrammaa uhkailevan texel-pässin pahansuopaisuutta. Aluksi koiralle käytetään suullisia käskyjä, mutta koulutuksen edetessä on välttämätöntä ottaa käyttöön pilli, jonka ääni kuuluu myös toiselle puolelle peltoa. Paimenpillit ovat myös siitä hyviä, ettei niistä saa

>>

Koiran tulee pysyä sellaisella etäisyydellä lampaista, etteivät ne stressaannu turhaan.

ääntä järkyttävässä affektissa tai jos yrittää viheltää kiro sanoja.

Mikä siis voi mennä pieleen? Aika pitkälti kaikki. Ja meneekin. Lupaavakin rekku saattaa viis veisata tasapainosta kiusauksen räjäytellä laumaa ollessa ylitsepääsemätön. Jotkut koirat eivät ikinä opi pysähtymään. Kokeneidenkin koiraihminen on usein vaikea hyväksyä, että koirat ovat lampaiden läheisyydessä aluksi

Suurin haaste kaikessa taitaa olla oman mielentilan hallitseminen, se kun aina heijastuu koiraan.

niin kierroksilla, ettei mikään penetroidu niiden tajuntaan, eikä näissä tilanteissa ohjaajan lämpeneminen kuin pahenna asiaa. Lampaiden kanssa työskentely on koiralle tajunnanräjättävä, mutta myös jännittävä ja paineistava kokemus ja varsinkin nuorella koiralla menee usein niin sanotusti kuppi nurin, mikä johtaa kaikenlaisin typeryyksiin. Koira, joka mieltää lampaat omikseen hakee ne kyllä kauniisti, mutta vie ne sitten itselleen jonnekin. Monet beceet ovat

lisäksi kiihkeydessään myös raivosuttavan herkkiä ja saattavat esimerkiksi reagoida kieltoihin menemällä täysin lukkoon tai kerta kaikkiaan poistumalla paikalta. Kouluta siinä sitten. Silti suurin haaste kaikessa taitaa olla oman mielentilan hallitseminen, se kun aina heijastuu koiraan. Kun maltti ja rauhallisuus löytyvät, alkavat asiat usein sujumaan.

Minua toki varoitettiin, että tämä laji vie mukanaan. Aloin uskoa siihen sen jälkeen, kun näin naamakirjassa akateemisesti koulututtuneen trennikaverini kuljettavan viistoperäisen BMW:n takaosassa heinäpaalia, kahta koiraa ja yhtä karannutta lammasta (kuka sitä hiluxia kaipaa). Nyt alle vuoden treenaamisen jälkeen minulla on pysähtymisen, haun ja flänkit osaava nuori paimenkoira, 10 000 kilometriä auton mittarissa ja kesälampaat suunnitteilla. Tilanteeni valossa olisin arvostanut vielä pientä alleviivausta siihen alkuperäiseen varoitukseen.

Miksi sitten näin? Eikö olisi helpompaa ajaa kaksi kilometriä eliksia-sats-fresh-keskukseen ja mennä möhkökuulatunnille tai hankkia ompelukone? Miksi vapaaehtoistyötä tekee mielellään laitumella vesisateessa, paidansisus täynnä olkia, Piikkiön halpa-hallista ostetuissa kurahaalareissa. Miksi sen sietää, että lattialta löytyvät kikkareet

ovat todennäköisesti juuri sitä mitä pelkääkin ja että treeneistä ei voi mennä suoraan mihinkään muualle kuin pesukoneelle ja suihkuun.

Siksi, että harvoin on niin ulkona omasta karsinastaan kuin kuivalla sänkipellolla kevyessä kesätuulella muutaman koiran, lammaslauman ja triljoonan kärpäsen kera (älkää ostako vaaleanvihreää helletuolia paitsi jos etsitte kärpäshoukutinta) eikä haittaa vaikka iho palaa maksimisuojakertoimesta huolimatta (sori ihotautiliitto). Siksi, että siinä ei kerta kaikkiaan voi ajatella tekemättömiä töitä, *impact factoreita* tai huomista päivystystä. Siksi, että ihmiset voivat olla mutkattomia, osata jotain näin erilaista ja kerääntyä täysin hajanaisesta taustastaan huolimatta tasavertaisina yhteisen asian äärelle.

Siksi, että kun lähettää itse kouluttamansa eläimen liikkeelle kuis-kauksella ja se tottelee käskyjäsi kuin radio-ohjattava, jolla on oma mieli ja taito, millaista kukaan ihminen ei voi osata. Kun se silkinpehmeästi, mutta salamannopeasti liikkuen pysäyttää lampaat eteesi ja jää odottamaan, mitä seuraavaksi saisi tehdä. Siksi, että sillä hetkellä tuntee saaneensa muutamaksi sekunniksi hyppysiinsä palan itse kesyttämänsä luontoa. ■

Lisätietoa aiheesta:

- <http://www.spky.fi>
- <http://www.workingsheepdog.co.uk>
- <http://bit.ly/1C5QoHe>

Suomen Paimenkoirayhdistys
The Working Sheepdog Website (UK)
Paimennuskilpailut ja tilakoirien työ (video)